

The Iranian Association of
Medical Law

The Bioethics and Health
Law Institute

The Right to Health through the Judgment of the European Court of Human Rights in the Case of Swiss Women and Verein Klima Seniorinnen Schweiz V. Switzerland

Mohsen Khakzad Shahandashti¹

1. Department of Law, Faculty of Literature and Humanities, University of Guilan, Rasht, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: The right to health is one of the fundamental human rights in relation to the right to life and requires the right to a healthy environment. Many international instruments have mentioned the right to have a clean, healthy and sustainable environment as a human right. The failure of governments to fulfill their environmental obligations is the subject of a lawsuit against the Switzerland government by four women and a Swiss association called "Verein KlimaSeniorinnen Schweiz". The consequences of global warming on living conditions, the right to health and the right to health prompted the plaintiffs to file a lawsuit in the European Court of Human Rights. They claim that the inefficiency of the Swiss government has made them be more vulnerable of the effects of climate change.

Method: This research was written using library documents and sources and descriptive-analytical method.

Ethical Considerations: All ethical considerations have been observed in this writing and the contents and sources have been expressed based on the principles of honesty and trustworthiness.

Results: The court recognized the right of the applicant association to complain about the threats caused by climate change, which is of common concern to mankind and requires the promotion of intergenerational sharing, in its decision citing the European Convention on Human Rights, a violation of Article 8 of the Convention on "the right to respect for private and family life" and found a violation of paragraph 1 of Article 6 of the Convention on "right to a fair trial" and as a procedural decision, it required the government to compensate the damage.

Conclusion: The right to health and its dependence on the right to a healthy environment creates this obligation for governments to put the necessary measures for appropriate action and care in areas such as climate changes on their agenda. The Court's decision based on violations of Articles 6 and 8 of the European Convention on Human Rights will influence court decisions across Europe and beyond and lead to more climate cases against governments.

Keywords: Right to Health; Right to a Healthy Environment; Climate Change; European Court of Human Rights; European Convention on Human Rights

Corresponding Author: Mohsen Khakzad Shahandashti; **Email:** Mohsen.khakzad@guilan.ac.ir

Received: March 04, 2024; **Accepted:** July 21, 2024; **Published Online:** August 04, 2024

Please cite this article as:

Khakzad Shahandashti M. The Right to Health through the Judgment of the European Court of Human Rights in the Case of Swiss Women and Verein KlimaSeniorinnen Schweiz V. Switzerland. Medical Law Journal. 2024; 18: e14.

حق بر سلامت از رهگذار رأی دیوان اروپایی حقوق بشر در دعوای زنان سوئیسی و ورین کلیماسنیورین علیه سوئیس

محسن خاکزاد شاهاندشتی^۱

۱. گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: حق بر سلامت به عنوان یکی از حقوق بنیادین بشری در ارتباط با حق حیات و مستلزم حق بر محیط زیست سالم است. بسیاری از اسناد بین‌المللی از حق داشتن محیط زیست پاک، سالم و پایدار به عنوان یک حق بشری، یاد نموده‌اند. ناکامی دولت‌ها در تحقق تعهدات زیست‌محیطی خود، موضوع دعوای چهار زن و یک انجمن سوئیسی به نام «ورین کلیماسنیورین» از دولت سوئیس است. پیامدهای گرمایش جهانی بر شرایط زندگی، حق بر سلامت و حق بر بهداشت و سلامت، شاکبان را بر آن داشت تا در دیوان اروپایی حقوق بشر به طرح دعوا بپردازند، آنان مدعی هستند که ناکارآمدی دولت سوئیس باعث شده آن‌ها در برابر تأثیرات تغییرات آب و هوایی آسیب‌پذیرتر باشند.

روش: این پژوهش که با استفاده از اسناد و منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی - تحلیلی نگارش یافته است.

ملاحظات اخلاقی: کلیه ملاحظات اخلاقی در این نوشته رعایت شده و با تکیه بر اصول صداقت و امانتداری به بیان مطالب و منابع آن‌ها پرداخته شده است.

یافته‌ها: دیوان با به رسمیت‌شناختن حق انجمن متقاضیان به شکایت در مورد تهدیدات ناشی از تغییرات آب و هوایی که حائز توجه مشترک برای نوع بشر و نیازمند ترویج اشتراک بین نسلی است، در رأی خود با استناد به کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، نقض ماده ۸ کنوانسیون مبنی بر «حق رعایت زندگی خصوصی و خانوادگی» و نقض بند یک ماده ۶ کنوانسیون مبنی بر «دسترسی به محاکم» را احراز کرد و به عنوان یک رأی رویه‌ساز، دولت را ملزم به جبران خسارت نموده است.

نتیجه‌گیری: حق بر سلامت و وابستگی آن به حق بر محیط زیست سالم این تعهد را برای دولت‌ها به وجود می‌آورد تا تدابیر لازم جهت اقدام مقتضی و مراقبت بایسته در حوزه‌هایی چون تغییرات اقلیمی را در دستور کار خود قرار دهند. تصمیم دیوان بر اساس نقض ماده ۶ و ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در تصمیمات دادگاه‌ها در سراسر اروپا و فراتر از آن تأثیرگذار خواهد بود و منجر به طرح پرونده‌های آب و هوایی بیشتری علیه دولت‌ها خواهد شد.

واژگان کلیدی: حق بر سلامت؛ حق بر محیط زیست سالم؛ تغییرات اقلیمی؛ دیوان اروپایی حقوق بشر؛ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر

نویسنده مسئول: محسن خاکزاد شاهاندشتی؛ پست الکترونیک: Mohsen.khakzad@guilan.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۳۱؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۵/۱۴

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Khakzad Shahandashti M. The Right to Health through the Judgment of the European Court of Human Rights in the Case of Swiss Women and Verein KlimaSeniorinnen Schweiz V. Switzerland. Medical Law Journal. 2024; 18: e14.

مقدمه

بهره‌مندی از حق بر سلامت یک استحقاق فردی است، اگرچه باید گفت تجربه پاندمی‌ها و موارد اضطراری آن را به مثابه یک حق جمعی نیز به مطرح کرده است. حق بر سلامت در ارتباط با حق حیات (آب آشامیدنی سالم، غذای کافی و مسکن مناسب)، حق بر محیط زیست سالم، حق بر توسعه و تأمین اجتماعی است که باید با در نظر گرفتن اصل منع تبعیض و رعایت انصاف در توزیع عادلانه برای همه شهروندان در نظر گرفته شود. در راستای حمایت از حق بر سلامت در پرتو یک حق بشری، معاهداتی مانند معاهده پاریس، قطعنامه‌های مجمع عمومی سازمان ملل متحد، قطعنامه‌های شورای حقوق بشر و دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد و گزارشگران ویژه در حوزه محیط زیست، حق داشتن محیط زیست پاک، سالم و پایدار را به عنوان یک حق بشری مد نظر قرار داده‌اند. از این منظر هر انسان حق دارد از بالاترین استاندارد سلامت جسمی و روانی بهره‌مند باشد و به خدمات بهداشت عمومی پزشکی، غذای کافی، آب آشامیدنی سالم و محیط زیست سالم دسترسی کافی داشته باشد. بنابراین حق بر محیط زیست سالم و محافظت از شهروندان در برابر تغییرات اقلیمی با اتخاذ تدابیر پیشگیرانه، قانونی و مراقبت بایسته، از جمله تعهدات دولت‌ها در پرتو اسناد بین‌المللی است. تغییرات اقلیمی و گرم‌شدن زمین حق بر سلامت و حق بر بهداشت بسیاری از ساکنان زمین را در معرض نقض جدی قرار داده است. بر اساس مندرجات کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، چهار زن و انجمن سوئسی وِرنِ کلیماسِنیورین در راستای همین نقض‌ها از دولت سوئیس در دیوان اروپایی حقوق بشر به طرح دعوا پرداختند. بیش از ۲ هزار زن سوئسی که بالای ۶۴ سال سن دارند و معتقدند گرمایش ناشی از تغییرات آب و هوایی به کیفیت زندگی آن‌ها لطمه زده و آنان را در معرض خطر مرگ در طول موج گرما قرار داده است، لذا از آنجا که دولت سوئیس به تعهدات خود مبنی بر کاهش اثرات تغییرات آب و هوایی اقدام کافی و مؤثر انجام نداده است، مسئولیت دارد. رأی دیوان، از ابعاد گوناگون به

ویژه تلقی آن به عنوان یک «سابقه» برای دعوای مربوط به تغییرات آب و هوایی آتی، بسیار مهم محسوب خواهد شد. این رأی نشان داد اگر دولت‌ها سیاست‌های خود را در موضوعات آب و هوایی به روز نکنند، ممکن است دعوای قضایی بیشتری چه در سطح ملی یا بین‌المللی مطرح شود.

سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود، این است که آیا کنوانسیون اروپایی حقوق بشر حق حمایت مؤثر مقامات دولتی در برابر اثرات نامطلوب جدی تغییرات آب و هوایی بر زندگی، سلامت، رفاه و کیفیت زندگی را دربر می‌گیرد؟ به نظر می‌رسد اقدام ناکافی دولت برای مبارزه با تغییرات آب و هوایی خطر پیامدهای مضر و تهدیدات بعدی برای برخورداری از حقوق بشر را تشدید می‌کند، با توجه به رابطه علت و معلولی بین اقدامات و یا قصور دولت در رابطه با تغییرات آب و هوایی و آسیبی که بر افراد تأثیر می‌گذارد، دیوان رأی خود را بر اساس ماده ۶ و ۸ صادر نموده است، موادی که در ظاهر محتوای مرتبط با حق بر محیط زیست سالم یا حفاظت در برابر تغییرات اقلیمی ندارد.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

روش

این پژوهش که با استفاده از اسناد و منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی - تحلیلی نگارش یافته است.

یافته‌ها

دیوان با به رسمیت‌شناختن حق انجمن متقاضیان به شکایت در مورد تهدیدات ناشی از تغییرات آب و هوایی که حائز توجه مشترک برای نوع بشر و نیازمند ترویج اشتراک بین نسلی است، در رأی خود با استناد به کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، نقض ماده ۸ کنوانسیون مبنی بر «حق رعایت زندگی خصوصی و خانوادگی» و نقض بند یک ماده ۶ کنوانسیون

مبنی بر «دسترسی به محاکم» را احراز کرد و به عنوان یک رأی رویه‌ساز، دولت را ملزم به جبران خسارت نموده است.

بحث

۱. **حق بر سلامت؛ ابعاد و مؤلفه‌ها:** حق بر سلامت (Right to Health) از حقوق بنیادین بشر است که در نسل دوم حقوق بشر جای می‌گیرد. این حق ناشی از حق بر حیات بوده در واقع در راستای حفظ حیات و بهبود کیفیت آن با استیفای حداکثری از سلامتی فردی می‌باشد. گذشته از مبانی حقوق بشری که ریشه در فلسفه و اخلاق دارد، مبانی فقهی نیز حق بر حیات با کرامت را از حقوق بنیادین هر فرد می‌داند، لذا حق بر بهداشت و سلامت لازمه حق حیات و حیثیت ذاتی انسان است.

حق بر سلامت متضمن تنوع موضوعات مربوط به سلامت، گوناگونی عوامل مؤثر، ابعاد گوناگون، الزامات و وسایل تحقق مختلف می‌باشد. مؤلفه‌هایی که همواره سازمان بهداشت جهانی برای زندگی سالم مورد توجه و تأکید قرار داده است، عبارت‌اند از: عوامل ژنتیکی، تغذیه سالم، هوای پاک، آب پاکیزه، خاک نیالوده، نور کافی، محیط امن و... (۱)؛ از سوی دیگر مؤلفه‌های حق بر سلامت شامل: فراگیری و عام‌الشمول بودن به معنای دسترسی به غذا، آب، محیط کار امن، محیط زیست سالم، هوای پاک، به دارو و خدمات درمانی برای همه در هر کجا می‌باشد. استیفای از حق متضمن برخی آزادی‌ها مانند اعلام رضایت فرد جهت انجام معالجات پزشکی است. بهره‌مندی از حق بر سلامت یک استحقاق فردی است، اگرچه در برخی موارد مانند پاندمی‌ها و موارد اضطراری یک حق جمعی نیز به شمار می‌رود. منع تبعیض و رعایت انصاف در توزیع عادلانه از دیگر مؤلفه‌های حق بر سلامت است که باید مورد تأکید قانونگذار در اسناد بالادستی قرار گیرد. از سوی دیگر حق بر سلامت در ارتباط با حق حیات (آب آشامیدنی سالم، غذای کافی و مسکن مناسب)، حق بر محیط زیست سالم، حق بر توسعه و تأمین اجتماعی است. این گزاره شاهی بر این ادعا است که کلیه مصادیق حقوق بشر، متقابلاً به هم

وابسته، غیر قابل تفکیک از هم و مرتبط به هم می‌باشند (۲). ابعاد حق بر سلامت کاربردی وسیعی دارد، تعبیری چون حق بر مراقبت پزشکی، حق بر حمایت از سلامتی حق بر مراقبت از سلامتی، محیط زیست سالم، آب سالم آشامیدنی، هوای پاک، تغذیه سالم، مسکن و پوشاک، شرایط سالم کاری و حرفه‌ای و نظافت و بهداشت در حوزه این حق مورد تحلیل قرار می‌گیرند. ارتباط معناداری از شناسایی و تحقق این حق با مفهوم توسعه‌یافتگی نیز وجود دارد. از منظر حقوق بشر هر فرد حق دارد از بالاترین استاندارد سلامت جسمی و روانی بهره‌مند باشد و از خدمات بهداشت عمومی پزشکی، غذای کافی، آب آشامیدنی سالم و محیط زیست سالم بهره‌مند باشد و این تضمین عدالت اجتماعی است.

اما برای تضمین تحقق این حق‌ها باید به تعهدات دولت اشاره کرد، تعهدات دولت در قبال ارتقای حق بر سلامت نظیر هر حق بشری دیگر دارای سه بعد است: تعهد به احترام، یعنی دولت به شیوه‌ای عمل کند که آزادی عمل فرد و کرامت او حفظ شود؛ در رابطه با حق بر سلامت این امر از طریق قوانین و سیاست‌های حکومتی اعمال می‌شود. طبق تعهد به حمایت، حقوق افراد محترم است و نه تنها دولت نباید مداخله کند، بلکه باید از مداخله اشخاص ثالث هم جلوگیری به عمل آورد، این تعهد یعنی دولت‌ها باید تلاش کنند خطرات تهدیدکننده سلامتی را به حداقل رسانده و اقدامات ضروری برای حمایت از حق بر سلامت مردم در برابر مداخله اشخاص ثالث را انجام دهند. مطابق تعهد به ایفا دولت‌ها ملزم به انجام اقداماتی هستند که افراد را در عمل قادر به برخورداری از سلامت می‌کند، از جمله این اقدامات، اقدامات تقنینی، اداری، بودجه‌ای و قضایی است (۳)، اگرچه اجرای حق بر سلامت چالش میان تعهد به وسیله و تعهد به نتیجه است، اما از چالش‌های جدی تحقق حق بر سلامت یکی عدم مطالبه‌گری به علت عدم وجود ساختار آموزشی مناسب حقوق شهروندی، عدم وجود ضمانت اجرای مؤثر و عدم تخصیص بودجه و منابع مالی کافی است.

اساسنامه سازمان جهانی بهداشت (World Health Organization) حق بر سلامت را این چنین تعریف نموده

قلبی عروقی و تنفسی و جنسیتشان، ناکارآمدی دولت سوئیس باعث شده که آن‌ها در برابر تأثیرات تغییرات آب و هوایی آسیب‌پذیرتر شوند، اگرچه قبلاً دولت سوئیس در این زمینه تدابیر جدی‌تری را برای رسیدن به این هدف پیشنهاد کرده بود، اما رأی‌دهندگان در همه‌پرسی سال ۲۰۲۱ این تدابیر را بیش از حد سختگیرانه دانستند و رد کردند. درخواست آنان شامل اعلام قصور در تعیین کمیت محدودیت‌های انتشار گازهای گلخانه‌ای ملی از طریق بودجه‌بندی استفاده از کربن و عدم تحقق اهداف سوئیس در زمینه کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای بوده است (۶).

دیوان با اکثریت آراء، نقض ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر مبنی بر «حق رعایت زندگی خصوصی و خانوادگی» و به صورت متفق‌القول، نقض بند ۱ ماده ۶ کنوانسیون مبنی بر «دسترسی به محاکم» را احراز کرد، لذا دیوان دریافت که مقامات دولت سوئیس به موقع و به شیوه‌ای مناسب برای طراحی، توسعه و اجرای قوانین و نیز مراقبت بایسته اقدام مقتضی را در این زمینه اتخاذ نکرده‌اند، بر این اساس، عدم اجرای تعهدات تحت کنوانسیون و در نتیجه نقض ماده ۸ کنوانسیون احراز شد. علاوه بر این، بر اساس یافته‌های دیوان، دادگاه‌های ملی دلایل قانع‌کننده‌ای برای اینکه چرا بررسی ماهیت شکایت‌ها را غیر ضروری دانسته‌اند، ارائه نکرده‌اند؛ دادگاه‌های داخلی نتوانسته بودند شواهد علمی قانع‌کننده در مورد تغییرات آب و هوا را در نظر بگیرند و دعوی شاکیان را جدی نگرفته بودند، بنابراین نقض بند ۱ ماده ۶ کنوانسیون نیز احراز شد.

اما نکته مهم در مورد شاکیان و صلاحیت آنان در پرونده مورد بحث است، دیوان اعلام کرد که شکایات فردی متقاضی قابل پذیرش نیست، زیرا چهار متقاضی انفرادی معیارهای وضعیت قربانی را طبق ماده ۳۴ (تقاضای فردی) کنوانسیون رعایت نکردند. به منظور ادعای وضعیت قربانی در زمینه شکایات مربوط به تغییرات آب و هوایی، متقاضیان فردی باید نشان دهند که شخصاً و مستقیماً تحت تأثیر اقدامات یا انفعال دولت قرار دارند، زیرا کنوانسیون دعوی مبتنی بر منفعت عمومی (Actio Popularis) از سوی شخص را نمی‌پذیرد. این امر به

است: «هر کس حق دارد تا به بالاترین استاندارد سلامت فیزیکی و روانی دستیابی داشته باشد و این حق تمام خدمات پزشکی، بهداشت عمومی، غذای کافی، مسکن مناسب، محیط کار سالم و محیط زیست پاک را دربر می‌گیرد. تفسیر اساسنامه بر این است که سلامتی صرفاً به معنای نبود بیماری نیست، بلکه به معنی سلامتی کامل جسمی، روانی و اجتماعی است و هدف این سازمان و همه دولت‌ها ارتقای سطح سلامتی افراد تا بالاترین حد ممکن است. لازمه رسیدن به چنین سطحی از سلامت ارائه تمام خدمات پزشکی، بهداشت و سلامت همگانی، غذای کافی، مسکن مناسب، محیط کار سالم و محیط زیست است. لازم به ذکر است حق بر سالم‌بودن (فقدان بیماری و برداشت حداقلی از حق بر سلامت) با حق بر سلامت تفاوت دارد (۴).

۲. طرح دعوی زنان سوئیسی و انجمن ورین کليماسِنیورین Verein KlimaSeniorinnen علیه

سوئیس: پیامدهای گرمایش جهانی بر شرایط زندگی و حق بر سلامت و حق بر بهداشت و سلامت، چهار زن و یک انجمن سوئیسی به نام ورین کليماسِنیورین را بر آن داشت تا از دولت سوئیس در دیوان اروپایی حقوق بشر به طرح دعوا بپردازند. این شکایت از سوی بیش از ۲ هزار زن سوئیسی علیه دولت مطرح شده بود که بالای ۶۴ سال سن دارند و معتقدند عدم اقدام کافی دولت سوئیس در مبارزه با تغییرات آب و هوایی، آن‌ها را در معرض خطر مرگ در طول موج گرما قرار می‌دهد. بانوان گروه «باشگاه پیشکسوتان آب و هوایی»، تأکید داشتند که گرمایش ناشی از تغییرات آب و هوایی به کیفیت زندگی آن‌ها و خانواده‌هایشان لطمه زده و آنان را حتی در معرض خطر مرگ قرار داده است (۵).

این ادعا بر آن است که دولت سوئیس با وجود وظایف خود بر اساس کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، از آنجایی که سوئیس متعهد شده انتشار گازهای گلخانه‌ای را تا سال ۲۰۳۰ میلادی تا ۵۰ درصد کاهش دهد، برای کاهش اثرات تغییرات آب و هوایی اقدام کافی و مؤثر انجام نداده است. آن‌ها همچنین استدلال کردند که به دلیل سن بالا و احتمال بالاتر خطرات

دو معیار کلیدی بستگی دارد: ۱- شدت قرارگرفتن متقاضی در معرض اثرات نامطلوب تغییرات آب و هوایی؛ ۲- نیاز مبرم برای اطمینان از حفاظت فردی متقاضی. دادگاه ماهیت و دامنه شکایات تک تک متقاضیان و مطالب ارائه شده توسط آن‌ها، میزان احتمال تأثیرات نامطلوب تغییرات آب و هوایی در زمان، تأثیر خاص بر زندگی یا سلامت هر متقاضی را به دقت مورد بررسی قرار داد. بر اساس میزان و مدت اثرات مضر، دامنه خطر (محلی یا عمومی) و ماهیت آسیب پذیری متقاضیان مشخص شد که چهار متقاضی معیارهای وضعیت قربانی را برآورده نمی کنند.

اما برای انجمن متقاضیان این حق شناسایی شده است که در مورد تهدیدات ناشی از تغییرات آب و هوایی شکایت کند، دلیل این امر آن است که تغییرات اقلیمی موضوعی است که برای نوع بشر مورد توجه مشترک است و نیاز به ترویج اشتراک بین نسلی در مورد آن وجود دارد، دیوان تشخیص داد که اجازه توسل به اقدامات قانونی توسط انجمن‌ها در زمینه تغییرات آب و هوا قانون است. علاوه بر این، با توجه به این واقعیت که توسل به نهادهای جمعی ممکن است تنها وسیله قابل دسترس برای دفاع مؤثر از منافع خاص در این زمینه باشد، اختیار بیشتری برای توسل به اقدامات قانونی توسط انجمن‌ها می دهد. حق یک انجمن برای اقدام به نمایندگی از اعضای خود یا سایر افراد آسیب دیده در حوزه قضایی مربوطه، مشمول یک شرط جداگانه مبنی بر اینکه کسانی که پرونده از طرف آن‌ها مطرح شده، خود شرایط مربوط به وضعیت قربانی را برای افراد برآورده می کنند یا خیر، نیست. دادگاه تشخیص داد که انجمن متقاضی شرایط مربوطه را برآورده کرده است و دارای جایگاه لازم برای اقدام از طرف اعضای خود در این پرونده است. برای اینکه یک انجمن حق داشته باشد به نمایندگی از افراد اقدام کند و ادعایی را به دلیل کوتاهی یک دولت در اتخاذ تدابیر کافی برای محافظت از آن‌ها در برابر اثرات مضر تغییرات آب و هوایی بر زندگی و سلامت آن‌ها ارائه کند، باید حائز چندین شرط باشد:

- انجمن باید به طور قانونی در حوزه قضایی مربوطه تأسیس شده باشد یا بتواند در آنجا فعالیت کند.

- باید بتواند نشان دهد که هدفش دفاع از حقوق بشری اعضای خود یا سایر افراد آسیب دیده در حوزه قضایی مربوطه است، خواه محدود یا شامل اقدام جمعی برای حمایت از این حقوق در برابر تهدیدهای ناشی از تغییرات آب و هوایی باشد.

- باید بتواند نشان دهد که می تواند به عنوان واجد شرایط و نماینده واقعی در نظر گرفته شود تا از طرف اعضا یا سایر افراد آسیب دیده در حوزه قضایی که در معرض تهدیدات خاص یا اثرات نامطلوب تغییرات آب و هوایی بر زندگی، سلامت یا سلامتی خود هستند، تحت حمایت کنوانسیون اقدام کند.

اقدام ناکافی دولت برای مبارزه با تغییرات آب و هوایی خطر پیامدهای مضر و تهدیدات بعدی برای برخورداری از حقوق بشر را تشدید می کند، با توجه به رابطه علت و معلولی بین اقدامات و یا قصور دولت در رابطه با تغییرات آب و هوایی و آسیبی که بر افراد تأثیر می گذارد، دادگاه دریافت که ماده ۸ باید شامل حقی برای افراد برای حمایت مؤثر توسط مقامات دولتی از اثرات نامطلوب جدی تغییرات آب و هوایی بر زندگی، سلامت، رفاه و کیفیت زندگی آن‌ها تلقی شود. دیوان در نقش خود به عنوان یک نهاد قضایی که وظیفه اجرای حقوق بشر را بر عهده دارد، باید اطمینان حاصل کند که متعاهدین به تعهدات خود در قبال کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و پروتکل‌های آن احترام می گذارند. اقدامات طراحی شده برای مبارزه با تغییرات آب و هوایی و اثرات نامطلوب آن نیازمند اقدام قانونی هم از نظر چهارچوب سیاستگذاری‌ها و هم در زمینه‌های کاری در بخش‌های مختلف است (۷).

۳. کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و مستندات رأی دیوان: اعضای شورای اروپا، با توجه به هدف اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ و با در نظر گرفتن هدف شورای اروپا برای ایجاد وحدت بیشتر میان اعضا و دنبال کردن هدف حفظ و تحقق هرچه بیشتر حقوق بشر و آزادی‌های اساسی و نیز با تأکید مجدد بر اعتقاد عمیق اعضا بر آزادی‌های اساسی مزبور که پایه عدالت و صلح در جهان بوده و بهترین روش تأمین

آزادی‌های اساسی، وجود یک نظام سیاسی مردم‌سالارانه مؤثر و درک و رعایت حقوق بشر است و نیز با تصمیم بر برداشتن اولین قدم‌ها، به عنوان دولت‌های کشورهای اروپایی همفکر که پیشینه مشترکی از رسوم سیاسی، ایده‌آل‌ها، آزادی و حاکمیت قانون را دارا هستند، به منظور اجرای جامع حقوق مسلم مندرج در اعلامیه جهانی، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر را به تصویب رسانیده‌اند.

کنوانسیون اروپایی حقوق بشر اولین کنوانسیون شورای اروپا و سنگ بنای تمام فعالیت‌های آن است که در سال ۱۹۵۰ تصویب گردید و در سال ۱۹۵۳ لازم‌الاجرا شد و تصویب آن شرط لازم برای پیوستن به سازمان است. دیوان اروپایی حقوق بشر بر اجرای کنوانسیون در ۴۶ کشور عضو شورای اروپا نظارت دارد. افراد می‌توانند پس از پایان یافتن تمامی فرصت‌های تجدید نظر در کشور عضو مربوطه، شکایات مربوط به نقض حقوق بشر را به دادگاه استراسبورگ ارائه کنند. اتحادیه اروپا در حال آماده‌شدن برای امضای کنوانسیون اروپایی حقوق بشر است که یک فضای حقوقی مشترک اروپایی برای بیش از ۷۰۰ میلیون شهروند ایجاد می‌کند (۸). این کنوانسیون در ماده ۶ حق برخورداری از محاکمه عادلانه را مورد شناسایی و تضمین قرار می‌دهد و اشعار می‌دارد: «هر شخص در تعیین حقوق و تعهدات مدنی خود یا هر نوع اتهام جنایی علیه وی حق دارد از یک جلسه استماع دادرسی در محدوده زمانی مناسب توسط دادگاه قانونی مستقل و بی‌طرف برخوردار باشد. نتیجه دادرسی باید به صورت عمومی اعلام شود. با این حال، ممکن است مطبوعات و عموم مردم از شرکت در تمام یا بخشی از جلسات محاکمه به دلایل اخلاقی، نظم عمومی یا امنیت ملی در یک جامعه مردم‌سالار که رعایت مصالح جوانان یا حفاظت از حریم خصوصی طرف‌های دعوا ضروری است یا در مواردی که به تشخیص قطعی دادگاه، اعلان عمومی آن مضر مصالح عدالت شناخته شود. هر شخصی که متهم به ارتکاب یک جرم جنایی است تا زمانی که جرم وی به طور قانونی اثبات نشده، باید بی‌گناه تلقی شود. هر شخصی که متهم به ارتکاب یک جرم جنایی است از حداقل حقوق ذیل برخوردار است:

۱- سریعاً و به زبانی که آن را درک کند، از ماهیت و دلیل اتهامات مطروحه علیه وی به صورت مشروح آگاه شود...؛ ماده ۸ کنوانسیون در خصوص حق احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی افراد بیان می‌دارد: «هر کس از حق احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی، خانه و مراسلات خود برخوردار است. در اجرای این حق هیچ مداخله‌ای نباید از سوی هیچ یک از مقامات دولتی صورت گیرد، مگر مداخلت منطبق بر قانون و مواردی که در یک جامعه مردم‌سالار به دلایل حفظ امنیت ملی، ایمنی عمومی یا رفاه اقتصادی کشور، پیشگیری از هرج و مرج و جرایم، حفاظت از سلامتی و اخلاقیات یا حفاظت از حقوق سایرین ضروری تشخیص داده شوند» (۹).

۴. رویه دیوان اروپایی حقوق بشر در پرونده‌های مربوط به تغییرات اقلیمی: با وجود صدور رأی علیه سوئیس در این قضیه، دادگاه دو پرونده دیگر مرتبط با آب و هوا را به دلیل اشکالات عمده رد کرده است. یکی از این دو شکایت از سوی گروهی متشکل از شش جوان پرتغالی علیه ۳۲ دولت اروپایی و دیگری توسط شهردار پیشین یک شهر ساحلی فرانسه مطرح شده بود. در دعوی دوارته آگوستینیو و دیگران علیه پرتغال و ۳۲ دولت دیگر، شش شهروند جوان پرتغالی از اثرات فوری و جدی تغییرات آب و هوایی در آینده طرح شکایت نموده‌اند. آن‌ها معتقدند که پرتغال و ۳۲ کشور پاسخگوی دیگر مسئول این وضعیت هستند. این جوانان استنادات خود را مبنی بر عدم ایفای تعهدات دولت پرتغال نسبت به تعهدات مثبت خود طبق مواد ۲ (حق حیات) و ماده ۸ (حق احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی)، توافقنامه پاریس ۲۰۱۵ در مورد تغییرات آب و هوایی و همچنین نقض ماده ۱۴ (منع تبعیض) کنوانسیون را مطرح نموده و استدلال کردند که گرمایش زمین به ویژه بر نسل آن‌ها نسبت به نسل‌های قدیمی‌تر بیشتر تأثیر می‌گذارد. در این پرونده، شکایت از پرتغال غیر قابل قبول اعلام شد، زیرا شش شهروند جوان پرتغالی از راه‌های قانونی موجود در پرتغال برای طرح شکایات خود استفاده نکرده بودند و بنابراین از راه حل‌های داخلی استفاده نشده بود. در ۲۷ سپتامبر ۲۰۲۳، دادگاه اعلام نمود

که هیچ مبنایی در کنوانسیون برای توجیه گسترش صلاحیت فراسرزمینی سایر کشورهای خوانده به روش پیشنهادی متقاضیان، از طریق تفسیر قضایی وجود ندارد. به طور خاص، دادگاه درخواست متقاضیان را مبنی بر اینکه کنترل بر «منافع» کنوانسیون باید به عنوان شاخصی برای ایجاد صلاحیت قضایی در زمینه تغییرات آب و هوایی باشد، رد کرد. دیوان معتقد است که این شاخص منجر به فقدان قابلیت پیش‌بینی جدی در مورد دسترسی کنوانسیون و سطح غیر قابل اطمینانی از عدم اطمینان برای کشورها خواهد شد. این امر مستلزم گسترش نامحدود صلاحیت فراسرزمینی کشورها بر اساس کنوانسیون و مسئولیت‌های ناشی از آن در قبال مردم در هر نقطه از جهان است (۱۰). در دعای گرم علیه فرانسه نیز (Carême v. France) یکی از ساکنان سابق و شهردار شهری ساحلی (Grande-Synthe) ادعا نموده است که فرانسه اقدامات کافی برای جلوگیری از تغییرات آب و هوایی را انجام نداده است. دادگاه به این نتیجه رسید که سکنه سابق و شهردار طبق ماده ۳۴ کنوانسیون دارای وضعیت قربانی نبوده است، زیرا او دیگر در این شهر زندگی نمی‌کند و دیگر هیچ ارتباط کافی مرتبطی با این شهر ندارد. این دعاوی با هدف وادار کردن کشورها به انجام تعهدات بین‌المللی برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای در این دادگاه مطرح شده بود و دیوان اروپایی حقوق بشر به این دو پرونده رسیدگی کرد، اما شاکیان این پرونده‌ها ناکام ماندند، زیرا به گفته قضات این شکایات ابعاد بسیار گسترده‌ای را مطرح کرده و زیاده‌خواهانه بوده است (۷).

اهمیت موضوعات مرتبط با محیط زیست و تغییرات آب و هوایی تا آنجا پیش رفته است که شکایات دیگری در محاکم اروپایی و داخلی در این حوزه مطرح شده است، یکی دعاوی علیه دولت نروژ که ادعا می‌کند این دولت با صدور مجوزهای جدید برای اکتشاف نفت و گاز در دریای بارنتز برای پس از سال ۲۰۳۵، حقوق بشر را نقض کرده است. دیگری در سال ۲۰۱۹ است که سیستم قضایی هلند در دعاوی دولت را به دلیل عدم حفظ نرخ کاهش انتشار گاز که متعهد به کاهش آن

شده بود، محکوم کرد. همین موضوع در آلمان توسط قاضی قانون اساسی در سال ۲۰۲۱ اتفاق افتاد. جالب‌تر اینکه در دسامبر ۲۰۱۵، قاضی اداری فرانسه، دولت فرانسه را به دلیل عدم اقدام اقلیمی محکوم کرد. اخیراً نیز شورای دولتی فرانسه، دولت فرانسه را به دلیل عدم انجام تعهدات خود در مورد کیفیت هوا محکوم کرد (۱۱).

علاوه بر دیوان اروپایی حقوق بشر، دادگاه‌هایی در استرالیا، برزیل، پرو و کره جنوبی نیز در حال رسیدگی به پرونده‌های شکایات آب و هوایی هستند. دادگاه عالی هند نیز ماه گذشته در حکمی اعلام کرد که شهروندان این حق را دارند که از تأثیرات نامطلوب تغییرات آب و هوایی رها باشند. از سوی دیگر، اقدامات اخیر سازمان ملل متحد در ایجاد الزام دولت‌ها در قبال تعهدات زیست‌محیطی خود در قالب اخذ نظر مشورتی از دیوان بین‌المللی دادگستری است. اهمیت موضوع تغییرات اقلیمی، تعهدات کشورها بر اساس حقوق بین‌الملل برای تضمین حفاظت از سیستم اقلیمی و محیط زیستی و همچنین پیامدهای حقوقی این تعهدات برای کشورهایی که با فعل و ترک فعل خود آسیب قابل توجهی به سیستم اقلیمی و سایر بخش‌های محیط زیست وارد کرده‌اند، مجمع عمومی ملل متحد را در ۲۹ مارس ۲۰۲۳ بر آن داشت تا با تصویب قطعنامه ۷۷/۲۷۶ با «کنسانسوس» بر اساس ماده ۹۶ منشور سازمان ملل متحد و به موجب ماده ۶۵ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری، از دیوان در مورد تعهدات اقلیمی کشورها درخواست نظر مشورتی نماید. اخذ نظر مشورتی در خصوص این مورد است: «با توجه به منشور سازمان ملل متحد، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون چهارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات اقلیمی، موافقت‌نامه پاریس، کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حقوق دریاها، وظیفه مراقبت بایسته، حقوق به رسمیت شناخته‌شده در اعلامیه جهانی حقوق بشر، اصل پیشگیری از آسیب قابل توجه به محیط زیست و وظیفه حفاظت و حراست از محیط زیست دریایی؛

۱- تعهدات کشورها بر اساس حقوق بین‌الملل برای تضمین حفاظت از سیستم اقلیمی و سایر بخش‌های محیط زیست در برابر انتشار گازهای گلخانه‌ای با منشأ انسانی برای کشورها و برای نسل‌های کنونی و آینده چیست؟

۲- پیامدهای حقوقی این تعهدات برای کشورهایی که با فعل و ترک فعل خود آسیب قابل توجهی به سیستم اقلیمی و سایر بخش‌های محیط زیست وارد کرده‌اند، با توجه به موارد زیر چیست؟

۳- کشورها، به ویژه، کشورهای کوچک جزیره‌ای در حال توسعه که به دلیل شرایط جغرافیایی و سطح توسعه خود، آسیب دیده یا به طور خاص تحت تأثیرات نامطلوب تغییرات اقلیمی هستند یا به طور ویژه آسیب‌پذیر هستند.

۴- مردمان و افراد نسل حاضر و آینده که تحت تأثیر اثرات نامطلوب تغییرات اقلیمی قرار می‌گیرند» (۱۲).

۵. تحلیل رأی دیوان اروپایی حقوق بشر: رییس دادگاه در حکم خود اعلام نموده است که عدم موفقیت دولت سوئیس در تحقق اهداف خود برای کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای همچنین تأمین بودجه ملی در این‌باره، باعث می‌شود که «نسل‌های آینده نیز احتمالاً با پیامدهای شدیدتر ناکامی‌ها و نادیده‌نگاری‌های کنونی برای مبارزه با تغییرات اقلیمی» رو به رو شوند. این حکم سند درخور توجهی به عنوان یک «سابقه» برای دعوای مربوط به تغییرات آب و هوایی آتی محسوب خواهد شد. وزارت دادگستری سوئیس که نماینده دولت سوئیس در این دادگاه بود نیز اعلام کرد که این حکم را مورد توجه قرار خواهد داد و «همراه با مقامات مربوطه، بررسی خواهند کرد که سوئیس در آینده چه اقداماتی باید انجام دهد.» بنیاد غیر انتفاعی «شبکه دعوای آب و هوا» معتقد است اگر سوئیس سیاست‌های خود را در موضوعات آب و هوایی به روز نکند، ممکن است دعوای قضایی بیشتری حتی در سطح ملی مطرح شود و دادگاه‌ها حتی جریمه‌های مالی وضع کنند (۱۳).

اگرچه پیش‌تر شکایت‌های مشابهی در حوزه‌های قضایی در سطح ملی علیه دولت‌ها وجود داشته، ولی این نخستین‌باری است که دولت‌ها به اتهام انفعال در قبال تغییرات آب و هوایی در این دادگاه حاضر شدند و دادگاه اهمال آنان در مبارزه با گرمایش زمین را نقض حقوق بشر تشخیص داده است. این حکم الزام‌آور است و دولت سوئیس حق فرجام‌خواهی نیز ندارد. این حکم به خودی خود دولت سوئیس را ملزم به تبعیت از آن می‌سازد، اما در عین حال حاوی پیام بسیار

۱- تعهدات کشورها بر اساس حقوق بین‌الملل برای تضمین حفاظت از سیستم اقلیمی و سایر بخش‌های محیط زیست در برابر انتشار گازهای گلخانه‌ای با منشأ انسانی برای کشورها و برای نسل‌های کنونی و آینده چیست؟

۲- پیامدهای حقوقی این تعهدات برای کشورهایی که با فعل و ترک فعل خود آسیب قابل توجهی به سیستم اقلیمی و سایر بخش‌های محیط زیست وارد کرده‌اند، با توجه به موارد زیر چیست؟

۳- کشورها، به ویژه، کشورهای کوچک جزیره‌ای در حال توسعه که به دلیل شرایط جغرافیایی و سطح توسعه خود، آسیب دیده یا به طور خاص تحت تأثیرات نامطلوب تغییرات اقلیمی هستند یا به طور ویژه آسیب‌پذیر هستند.

۴- مردمان و افراد نسل حاضر و آینده که تحت تأثیر اثرات نامطلوب تغییرات اقلیمی قرار می‌گیرند» (۱۲).

در درخواست نظر مشورتی آمده است که «تغییر آب و هوا چالشی بی‌سابقه با ابعاد تمدنی است و تندرستی و رفاه نسل کنونی و آینده بشر به واکنش فوری و ضروری ما به آن بستگی دارد.» مجمع عمومی سازمان ملل متحد تأکید می‌کند که انتشار گازهای گلخانه‌ای با منشأ انسانی «علت غالب گرمایش جهانی مشاهده‌شده از اواسط قرن بیستم» است و این تغییرات اقلیمی با منشأ انسانی «تأثیرات نامطلوب گسترده و ضرر و زیان مربوط به طبیعت و مردم را به همراه داشته است.» مجمع عمومی اهمیت کنوانسیون چهارچوب سازمان ملل متحد در مورد تغییرات اقلیمی و توافقنامه پاریس را «به عنوان بیانی از عزم برای رسیدگی قاطعانه به تهدید ناشی از تغییرات اقلیمی» یادآوری می‌کند. این قطعنامه با توجه به شکاف قابل توجه بین سهم‌های تعیین‌شده ملی کنونی کشورها و کاهش انتشار مورد نیاز برای نگه‌داشتن افزایش میانگین دمای جهانی به زیر ۲ درجه سانتی‌گراد بالاتر از سطح قبل از صنعتی‌شدن و پیگیری تلاش‌ها برای محدود کردن افزایش دما به ۱/۵ درجه سانتی‌گراد و همچنین شکاف بین سطوح فعلی سازگاری و سطوح مورد نیاز برای واکنش به اثرات نامطلوب تغییرات اقلیمی، بر اهمیت اجرای این معاهدات تأکید می‌کند. نظر مشورتی می‌تواند بر کاربرد اصل

مؤثری نیز است، زیرا دیوان مسئولیت رعایت کنوانسیون اروپایی حقوق بشر را بر عهده دارد.

قضات با استدلال شاکیان موافقت کردند که دولت سوئیس به دلیل وجود شکاف‌های عمده در قوانین ملی خود که مانع از رسیدگی مؤثر در خصوص لزوم کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای و گرمایش زمین شده و در نتیجه حقوق بشر زنان سوئیسی را نقض کرده است. دیوان در نهایت، پس از بررسی پرونده، با اکثریت آرا ۱۶ به ۱، نقض ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر مبنی بر «حق رعایت زندگی خصوصی و خانوادگی» و به صورت متفق‌القول، نقض بند ۱ ماده ۶ کنوانسیون مبنی بر «دسترسی به محاکم» را احراز کرد. دادگاه نتیجه گرفت که دولت سوئیس در نقض ماده هشت کنوانسیون اروپا که «حق احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی» را تضمین می‌کند و حاوی تعهدات مثبت دولت‌ها است، دارای مسئولیت است. در نقض بند ۱ ماده ۶ نیز، دادگاه اعلام کرد که اقدام حقوقی انجمن متقاضی - ابتدا توسط یک مقام اداری و سپس توسط دادگاه‌های ملی در دو سطح صلاحیت - به دلیل ملاحظات ناکافی و ناکافی رد شده است، لذا طبق قوانین ملی هیچ راه دیگری برای ارائه شکایات آن‌ها به دادگاه وجود نداشت (۷). دادگاه حقوق بشر اروپا دولت سوئیس را موظف کرد که حدود ۸۷ هزار دلار (۸۰ هزار یورو) ظرف سه ماه به این انجمن پرداخت کند (۱۴).

رأی دیوان حائز نکات مهمی در حوزه حقوق بشر، حق بر محیط زیست سالم و تغییرات اقلیمی به شمار می‌رود، اگرچه در بیانیه قبل از شروع رسیدگی، دیوان اذعان کرد که کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، در واقع شامل حق داشتن محیط زیست سالم نمی‌شود، اما همین که این دادگاه تصمیم گرفته تا به پرونده‌ها رسیدگی کند، مبتنی بر توجه دیوان به تعهداتی است که دولت‌ها در قبال افراد نسبت به تغییرات اقلیمی به عهده دارند، بنابراین این امکان شناسایی شد که می‌توان به سبب آسیب‌های وارده به محیط زیست یا قرارگرفتن در معرض خطرات زیست‌محیطی، تعریف موسع‌تری از قوانین موجود کنوانسیون ارائه کرد. دولت‌ها

متعهدند در قبال شهروندان خود مسئولیت محافظت در برابر تغییرات اقلیمی را به صورت مؤثر و کافی ایفا نموده و برای مقابله با تغییرات آب و هوایی اقدامات لازم را انجام دهند، لذا موضوع عدالت اقلیمی و تأثیر نامتناسب تغییرات آب و هوایی بر افراد آسیب‌پذیر نه تنها دولت سوئیس را متعهد و مسئول جبران خسارت می‌نماید، بلکه امکان طرح دعوی بیشتر در این حوزه را امکان‌پذیر می‌نماید. فعالان محیط زیست نیز این حکم را نقطه عطف قانونی پس از توافق پاریس می‌دانند.

۶. تحلیل تعهدات دولت در پرتو مندرجات ماده ۶ و ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر: لازم است در خصوص ماده ۶ و ۸ دیوان به عنوان مستندات رأی از باب تحقق و احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی و دسترسی به دادگاه مواردی مورد بحث قرار گیرد تا اهمیت رأی دیوان به عنوان رأیی رویه‌ساز مشخص شود. دیوان در حکم خود اعلام نمود که در پرونده مطروحه ماده ۸ (حق احترام به زندگی خصوصی و خانوادگی) نقض شده است، لذا سوئیس به وظایف خود (تعهدات مثبت) تحت کنوانسیون در مورد تغییرات آب و هوا عمل نکرده است، زیرا مقامات سوئیسی به موقع و به روش مناسب برای طراحی، توسعه و اجرای قوانین و اقدامات مربوطه برای کاهش اثرات تغییرات آب و هوایی در این مورد اقدام نکرده بودند. همچنین بند ۱ ماده ۶ (دسترسی به دادگاه) نقض شده است، زیرا اقدام حقوقی انجمن متقاضی ابتدا توسط یک مقام اداری و سپس توسط دادگاه‌های ملی در دو سطح صلاحیت، به دلیل ملاحظات ناکافی رد شده است، لذا طبق قوانین ملی هیچ راه دیگری برای ارائه شکایات آن‌ها به دادگاه وجود نداشت.

ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر علاوه بر پیش‌بینی تعهد منفی خودداری از دخالت غیر مجاز در حقوق مذکور در این ماده، تعهد مثبت انجام اقدامات لازم برای حمایت از حقوق چهارگانه (زندگی خصوصی، زندگی خانوادگی، خانه و مکاتبات خصوصی) در مقابل دخالت‌های غیر مجاز را نیز برای دولت‌ها شامل می‌شود که عبارت از انجام اقدامات لازم و در نظرگرفتن تدابیر ضروری جهت تضمین برخورداری شهروندان از این

حقوق چهارگانه است. این مسأله یعنی نخستین بار در دعوی مارکس علیه بلژیک در سال ۱۹۷۹ مطرح شد. بر این اساس دادگاه اروپایی حقوق بشر پس از احراز این نکته که دولت مورد شکایت تعهد منفی خود را رعایت کرده و دخالت غیر مجازی در حقوق چهارگانه شخص شاکی انجام نداده، رسیدگی را خاتمه نمی‌دهد، بلکه در گام سوم به بررسی این موضوع خواهد پرداخت که آیا دولت مورد شکایت تعهدات مثبتی در جهت حمایت از حقوق چهارگانه مندرج در بند اول از ماده ۸ کنوانسیون داشته است یا خیر و اگر پاسخ به این سؤال مثبت است، آیا تعهدات مثبت خود را انجام داده است یا نه؟ بر این اساس دادگاه اروپایی حقوق بشر در مواردی که دولت‌های عضو از انجام تعهدات مثبت خود سرباز زنند، ایشان را به نقض کنوانسیون محکوم نموده است. با این وجود، دادگاه اروپایی حقوق بشر در رسیدگی به دعاوی مربوط به شناسایی تعهدات مثبت برای دولت‌ها، با چالش چگونگی ایجاد موازنه و تعادل بین منافع عمومی جامعه و منافع فردی اشخاص رو به رو شده است (۱۵).

تعهدات مثبت دولت‌ها مطابق ماده ۸ کنوانسیون یکی تعهد به احترام است، یعنی دولت به شیوه‌ای عمل کند که حقوق بشری و کرامت او حفظ شود و به وسیله وضع قوانین و اتخاذ سیاست‌های حکومتی این تعهد را ایفا نماید. دیگری تعهد به حمایت است که همان تعهدات منفی دولت در منع دخالت خود و ثالث را شامل می‌شود، تعهد مثبت دولت در این خصوص تلاش برای به حداقل رساندن خطرات تهدیدکننده سلامتی و اتخاذ اقدامات ضروری برای حمایت از حق بر سلامت مردم به ویژه در روش‌های پیشگیری و حمایت از افراد آسیب‌پذیر است. تعهد به ایفا دولت‌ها را ملزم می‌نماید که افراد را در عمل قادر به برخورداری از حق بر سلامت و بهره‌مندی از محیط زیست سالم از طریق اقدامات تقنینی، اداری، بودجه‌ای و قضایی نماید. تعهد به حمایت لازم می‌دارد تا دولت‌ها، در هنگام طرح شکایت توسط شهروندان در رابطه با نقض حق بر سلامت یا رسیدگی به آسیب‌های زیست‌محیطی حق دسترسی به محاکم و محاکمه دقیق و مؤثر نسبت به آن دعاوی به عمل آورند.

اینجا نقض بند ۱ ماده ۶ کنوانسیون نیز مطرح می‌شود. این حق یکی از حق‌های رویه‌ای است و شامل تضمیناتی جهت حمایت از حقوق متهم در جریان رسیدگی قضایی است. اهمیت این حق تصریح آن در بسیاری از اسناد بین‌المللی از جمله کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در ماده ۶ را موجب گردیده است. در حقوق بین‌الملل، مانند حقوق داخلی، احترام و حمایت از حقوق بشر در صورتی مؤثر است که سیستم‌های قانونی دادخواهی مؤثر جهت تضمین حق وجود داشته باشند. زمانی که این حق نقض می‌شود، دسترسی به سیستم دادخواهی برای شخص زیان‌دیده بسیار بنیادی خواهد بود. هرچند در کنوانسیون اروپایی حقوق بشر به مواردی از دادرسی عادلانه اشاره شده است، به حق بر دادرسی، به مفهوم حق بر طرح دعوا، به صراحت اشاره نشده است، لیکن رویه قضایی این موضوع را گسترش داده و حق بر دادرسی را نه تنها شامل برخورداری شخص از سیستمی عادلانه و مؤثر، بلکه آن را شامل طرح دعوا نیز می‌داند. با این حال، این حق مطلق نیست و در مواردی می‌توان محدودیت‌هایی بر آن وارد کرد؛ مشروط بر آنکه این محدودیت‌ها متناسب و دارای هدف مشروع باشد و حق خواهان را بر دسترسی به محاکم قضایی به طور کلی زائل نسازد (۱۶).

ماده ۶ در بند یک اشعار می‌دارد: «هر شخص در تعیین حقوق و تعهدات مدنی خود یا هر نوع اتهام جنایی علیه وی حق دارد از یک جلسه استماع دادرسی در محدوده زمانی مناسب توسط دادگاه قانونی مستقل و بی‌طرف برخوردار باشد. نتیجه دادرسی باید به صورت عمومی اعلام شود. با این حال، ممکن است مطبوعات و عموم مردم از شرکت در تمام یا بخشی از جلسات محاکمه به دلایل اخلاقی، نظم عمومی یا امنیت ملی در یک جامعه مردم‌سالار که رعایت مصالح جوانان یا حفاظت از حریم خصوصی طرف‌های دعوا ضروری است یا در مواردی که به تشخیص قطعی دادگاه، اعلان عمومی آن مضر مصالح عدالت شناخته شود»، لذا دیوان در پرونده مطروحه به این نتیجه رسید که بند ۱ ماده ۶ نقض شده از آنجا که اقدام حقوقی انجمن متقاضی ابتدا توسط یک مقام اداری و سپس توسط دادگاه‌های ملی، به دلیل ملاحظات ناکافی رد شده

است، لذا طبق قوانین ملی هیچ راه دیگری برای ارائه شکایات آن‌ها به دادگاه وجود نداشت.

اگرچه زنان سوئیسی به صراحت استدلال‌های برابری جنسیتی را مطرح نکردند، اما شایسته بود دیوان این پرونده را از منظر عدم تبعیض نیز بررسی کند، زیرا نابرابری جنسیتی و تغییرات آب و هوایی به طور غیر قابل انکاری به هم مرتبط هستند. دیوان به طور فزاینده‌ای اعلام داشته است که به دلیل عوامل متقابلی مانند جنسیت و سن، ضمانت‌های ویژه حقوق بشر مورد نیاز است. سوئیس عضو کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض (CEDAW) است. این معاهده، سوئیس را ملزم می‌کند که از زنان، به عنوان مثال، در دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی، حمایت یکسانی داشته باشد. در مورد نقض ماده ۱۴ باید گفت، طبق این ماده «منوعیت تبعیض برخورداری از حقوق و آزادی‌های مقرر شده در این کنوانسیون، می‌بایست بدون تبعیض از هر حیث نظیر جنسیت، نژاد، رنگ، زبان، مذهب، عقاید سیاسی و سایر عقاید، خاستگاه ملی یا اجتماعی، تعلق به یک اقلیت ملی، دارایی، تولد یا سایر وضعیت‌ها تضمین شود.» بنابراین دولت در حوزه موضوع مزبور در شکایت انجمن سوئیسی، پایبندی به ضابطه مساعی مقتضی و اتخاذ اقدامات پیشگیرانه را بر عهده داشته است، لذا ناکامی در تحقق این تعهدات از جمله ناکامی دولت در اقدام بر اساس مساعی مقتضی یا مراقبت بایسته در قبال شکایت مطرح شده با توجه به سن قربانیان و این استدلال که گرمایش زمین به ویژه بر نسل آن‌ها نسبت به نسل‌های قدیمی‌تر بیشتر تأثیر می‌گذارد، می‌تواند نقض ماده ۱۴ به شمار آید.

نتیجه‌گیری

بیش از ۲ هزار زن شاکیان پرونده‌ای بودند که برای نخستین بار توانست توجه دیوان اروپایی حقوق بشر را به خود جلب کند. آن‌ها در شکایت خود آورده‌اند که سلامت و کیفیت زندگی آن‌ها به دلیل موج گرمای ناشی از تغییرات اقلیمی که مکرر تشدید می‌شود، دشوارتر شده است، اگرچه قبلاً در سال ۲۰۱۶ علیه دولت و چند مقام سوئیسی شکایتی در همین

موضوع با این استناد که دولت سوئیس متعهد شده بود که تا سال ۲۰۳۰ میزان انتشار گازهای گلخانه‌ای خود را کاهش دهد، مطرح نموده بودند، اما این شکایات در دادگاه‌های سوئیس رد شد. اسناد منتشر شده نشان می‌دهد که هم دولت‌ها و هم سازمان‌های دیگری نیز در این پرونده اعلام موضع کرده‌اند، از جمله اتریش، ایرلند و لتونی از جمله کشورهایی بودند که در حمایت از سوئیس مداخله نموده و تعدادی از سازمان‌های جهانی حقوق بشر، گروه‌های زیست‌محیطی و کارشناسان حقوقی حوزه آب و هوا در حمایت از این پرونده اقدام کرده‌اند.

با توجه به اهمیت حق بر محیط زیست سالم، حفاظت در برابر گرمایش زمین و تغییرات اقلیمی، این پرونده به عنوان شروع دعاوی حقوق بشری استراتژیک در نقطه تلاقی تغییرات آب و هوا و حقوق سلامت تلقی می‌گردد و حتی ممکن است طرح دعاوی در مورد حقوق باروری، خشونت خانگی و جنسی، پیوندهای دیگری بین تغییرات آب و هوا و سلامت زنان را نیز امکان‌پذیر کند، مواردی که افزایش میزان خشونت خانگی، ازدواج اجباری و قاچاق را با تغییرات آب و هوایی و سلامت زنان مرتبط می‌کنند، قابل انتظار است (۱۷). در حوزه حقوق کودکان و سالمندان نیز با توجه به وضعیت خاص آنان، رأی دیوان آغازکننده موج مطالبه‌گری نهادها و انجمن‌های حامی حقوق آنان علیه دولت‌هایی باشد که تحقق حق بر سلامت این اقشار آسیب‌پذیر را با معیارهای خاص مراقبت بایسته و اتخاذ تدابیر مراقبتی خاص، همراه نمی‌کنند. این رأی می‌تواند جهت تعیین معیارهایی برای ارزیابی اقدامات دولت در حوزه حق بر سلامت و محیط زیست سالم و نیز حق حیات تلقی شود. اگرچه کنوانسیون اروپایی حقوق بشر حق حمایت مؤثر مقامات دولتی در برابر اثرات نامطلوب جدی تغییرات آب و هوایی و محیط زیست را به طور مشخص دربر نمی‌گیرد، اما ارتباط این حق با حق حیات، سلامت، رفاه و کیفیت زندگی در مفاد کنوانسیون به وضوح هویدا می‌باشد. حمایت از شهروندان در برابر تغییرات اقلیمی و تأکید بر تعهدات بین‌المللی دولت‌ها، در نظر مشورتی که مجمع عمومی سازمان

ملل از دیوان بین‌المللی دادگستری درخواست نموده است نیز نمود یافته است. این نظر به کشورهای عضو برای اقدام مؤثر زیست‌محیطی و اقلیمی، جرأت می‌بخشد و بر حق شهروندان جهت درخواست اصلاح اقدامات و رفتار دولت تأکید می‌نماید. نظر مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری تعهدات بین‌المللی دولت‌ها در مورد تغییرات اقلیمی را برجسته خواهد نمود و می‌تواند بر قوانین و مقررات داخلی نیز تأثیر بگذارد.

مشارکت نویسندگان

محسن خاکزاد شاهاندشتی تمامی مراحل پژوهش را به انجام رسانده و ضمن تأیید نسخه نهایی، مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته است.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

References

1. Javid E, Niavarani S. The Scope of the Right to Health in International Human Rights Law. Public Law Research. 2014; 15(41): 47-70. [Persian]
2. Mousavi M. An Approach to the theory of The Right to the highest level of health attainable. Legal Research Quarterly. 2020; 23(89): 273-296. [Persian]
3. Barghi MM. Positive Obligations of Governments to Protect the Rights of Citizens in the European Court of Human Rights Interpretation of Article 8 of the European Convention on Human Rights. State Studies. 2023; 9(34): 35-57. [Persian]
4. Abbasi M, Rezaee R, Dehghani G. Concept and situation of the right to health in Iran legal system. MLJ. 2014; 8(30): 183-199. [Persian]
5. The European Convention on Human Rights, 1950.
6. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, World Health Organization. The right to Health. 2008; Fact Sheet No.31, p.1-44. Available at: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Factsheet31.pdf>.
7. Van Kolschooten H, Hefti A. Women's Health Rights can Guide International Climate Litigation: KlimaSeniorinnen v. Switzerland before the European Court of Human Rights. Health and Human Rights Journal Blog. 2023; 1-2.
8. Available at: <https://www.echr.coe.int/w/grand-chamber-rulings-in-the-climate-change-cases>, 09/04/2024.
9. European court of human rights. Violations of the European Convention for failing to implement sufficient measures to combat climate change. 2024. Available at: <https://www.hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7919428-11026177&filename=Judgment%20Verein%20KlimaSeniorinnen%20Schweiz%20and%20Others%20v.%20Switzerland%20%20Violations%20of%20the%20Convention%20for%20failing%20to%20implement%20sufficient%20measures%20to%20combat%20climate%20change.pdf>.
10. European court of human rights. Questions and Answers on the rulings in three cases concerning climate change: Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland (application no.53600/20); Carême v. France (no.7189/21); Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Others (no.39371/20). 2024. Available at: <https://www.en.klimaseniorinnen.ch/wp-content/uploads/2024/04/press-q-a-climate-cases-eng.pdf>.
11. The European Convention of Human Rights. A Convention to protect your rights and liberties. Available at: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-convention>.
12. Available at: <https://www.parsi.euronews.com/2024/04/09/swiss-women-win-important-climate-case-at-european-court-of-human-rights>.
13. Available at: <https://www.documents.un.org/doc/undoc/ltd/n23/094/52/pdf/n2309452.pdf?>
14. Momtaz J, Motevassel S. The right of access to Justice in the European convention on Human Rights. Public Law Studies Quarterly. 2017; 46(4): 855-872. [Persian]
15. Rashedi M. The United Nations General Assembly's request for an advisory opinion from the International Court of Justice regarding countries' climate obligations. International legal and political specialized forum; 2023. Available at: <https://www.unstudies.ir/iauns-forum>.